

KRISTOVA LJUBAV I POSLUŠNOST KAO ČIN OSLOBAĐANJA

Dr. Tomislav IVANČIĆ

Dok se u teologiji ovo stoljeće smatralo stoljećem ekleziologije, čini se da sad nastupa vrijeme kristologije¹. Sve je naime očitiije da se problemi ekumenske teologije, teologije svijeta, političke teologije, teologije sekularizacije, razvoja i oslobođenja ne daju riješiti samo na razini ekleziologije. Dok se Crkva posadašnjuje i tako otvara svijetu, sve vidnije se dobiva dojam kako ona gubi svoj identitet i doživljava prazninu svoje riječi i nastupa. Njezin temelj, sadržaj, cilj, središte i snaga jest osoba Isusa Krista. Što je veće njezino otvaranje prema svijetu to dublja i vjernija mora biti njezina povezanost s Kristom. Osoba Isusa Krista je snaga njezinih ideja i riječi.

Ta kriza identiteta odražava se u Crkvi posebno u odvojenosti vjere od života, u suvremenoj razdvojenosti subjekta i objekta. Svijet je postao samo objekt čovjekova djelovanja. On je desakraliziran, njime gospodari čovjekova tehnika. Vjera je pak postala predmet subjektivnosti kao besadržajna čežnja za beskonačnim. Tako je vanjski svijet objekta postao otkinut od svog početka i smisla, postao je banalan. Nutarnji pak svijet subjekta postao je nekoristan i prazan. Na obje strane se diže besmisao. Ne zna se čemu bi služila vjera bez svijeta, ali ni svijet bez vjere. Vjera nema svoj »Sitz im Leben«, svijet nema svoj zašto. Vjera ostaje apstraktna, svijet bezizlazno nemoćan. Duh bez materije, materija bez duha. Duh tako nema što oživljavati, materija nema čime biti oživljena. To je vjera bez svijeta, svijet bez vjere. Tako je suvremena Crkva ostala kao otkinuta od svog sadržaja. Ostala je iznutra ispražnjena, izvana jalova. Duh se u njoj kao da nema gdje utjeloviti pa ga zato ona i ne shvaća i ne traži. No bez Duha ostala je nemoćna da promijeni svijet i zato nevjerodostojna i od mnogih odbačena.

Očito je iz toga da suvremena kristologija, kao i svaki govor o Isusu Kristu, ne smije biti apstraktan, razmišljanje nad pojmovima i dogmatским formulama prošlosti. To je tjesnac iz kojega suvremena kristologija traži užurbano izlaz. Kristologija mora raditi na pomirenju Boga i svijeta, vjere i života. Mora oslobađati Boga za svijet i svijet u Bogu i po Bogu. Bog je preduvjet i temelj ljudske slobode.

¹ Stalno raste broj obimnih knjiga koje daju kristološko-soteriološki sustav kršćanstva. Usp. W. KASPER, *Jesus der Christus*. Mainz 1975. E. SCHILLEBEECKX, *Jesus. Die Geschichte von einem Lebenden*. Herder 1975. H. KÜNG, *Christsein*. 1974.

1. Odnos slobode, ljubavi i poslušnosti

Pomirenje Boga i svijeta najbolje se daje izraziti pojmom slobode. No, odmah treba naglasiti da taj pojam slobode mora u sebi ujediniti najveću apstraktnost s jedne strane i istovremeno najgrublju konkretnost s druge strane. Taj pojam mora spajati nebo i zemlju, on mora snagom neba oslobađati najsitniji i najkonkretniji dijelici zemlje. On mora u sebi nositi snagu neba ali se to mora konkretno vidjeti i doživljavati na zemlji. Drugim riječima pojam slobode treba danas osloboditi od otuđenosti u izražavanju i stvarnosti, od terminološke i stvarne otuđenosti.

Terminološka otuđenost pojma slobode nastaje kad se govori o slobodi teološkim riječnikom koji čovjeku gotovo ništa ne znači. Ljudi dobivaju iz takvog načina govora dojam da se tu i ne radi o nečem ljudskom i svijetu potrebnom, nego o stvarima koje pripadaju određenom misaonom svijetu i sistemu i koje nemaju određene veze sa stvarnim svijetom. Stvarna se pak otuđenost govora o slobodi događa kad smo nemoćni da pokažemo stvarno događanje i mogućnost takvog događanja oslobađanja čovjeka po vjeri u Isusa Krista. Suvremena teologija i propovijedanje se često kreće u toj igri skrivača, gdje se o stvarima tvrdi, a da se to nigdje ili jedva gdje može pokazati ostvareno. Traži se od slušalaca da vjeruju nešto što ni same propovijednike ne uvjerava, da čine ono što ne daje obećane konkretne rezultate. Bezuspješnost pastora laomi se u toj apstraktnoj igri vjere. Treba izići iz te pojmovne i stvarne otuđenosti.

Sloboda je neodređenost bića, nevezanost na bilo kakvu prisilu biću stranu iznutra ili izvana. To je prepuštenost bića, oslobođenost bića da se vlada po svojim nutarnjim zahtjevima. To je oslobođenost bića od prisile i oslobođenost za nutarnje zahtjeve bića. Sloboda dakle ima dva aspekta: »sloboda od« i »sloboda za«. To nije jednostavna neodređenost bića, prepuštenost stihiji, oslobođenost od svih vezanosti, nego odvezanost od svih biću stranih vezanosti da bi se bilo slobodno za pravu vezanost, biću prirodenu². No sloboda uključuje ne samo nevezanost i mogućnost za zahtjeve bića nego i moć da se ti zahtjevi ostvare. Sloboda je dakle ne samo nevezanost i usmjerenost ka cilju nego i moć, snaga, sposobnost, znanje. Sloboda nije dakle samo otpuštenost iz ropstva, nego i davanje mogućnosti da taj otpušteni na slobodi preživi. Sloboda je dakle pasivna stvarnost (nevezanost) i aktivna (moć, snaga, znanje). Sloboda čovjeka je da može upravljati svim svojim moćima prema željenom cilju. Sloboda je gospodstvo, vladanje. Gospodstvo nad sebi stranim silama i gospodstvo nad moćima koje vode čovjeka cilju.

Takvo gledanje pretpostavlja da postoji u čovjeku nešto po čemu je on jednostavno čovjek, nešto što nisu samo njegove sile i moći, nešto po čemu je on baš on, kao gospodar sebe, nešto po čemu osjeća sebe kao osobu, svoj ja, svoju samosvojnost. Postoji neka srž koja mora biti oslobođena i koja kad je oslobođena može se jednostavno reći da je čovjek oslobođen i ujedno koja kad nije oslobođena čovjek i kraj svih drugih oslobođenja mora priznati da je rob. Ta srž je čini se izra-

² Usp. W. BRUGGER, *Freiheit*. u: *Philosophisches Wörterbuch*, str. 93—95.

žena u čovjekovim sposobnostima razuma i volje. Jedno i drugo ima svoju odgovornu srž u savjesti koja opet pretpostavlja slobodu. Razum spoznaje sve oko sebe, volja pak želi posjedovati ili odbiti spoznato. Po razumu i volji čovjek je svjestan sebe i svoje slobode i sputanosti, po njima vidi i čini, vidi cilj i određuje sredstva za njegovo ostvarenje. Razum spoznaje beskrajne prostore, volja teži da ih posjeduje. Razum spoznaje dobro kao smisao bića, volja želi to dobro ostvariti. Savjest je izražaj te spoznaje i težnje za tim ostvarenjem. Duša je princip života, ona je određena sveukupnost svih tih temeljnih moći čovjeka. Spasiti dušu upravo znači osloboditi sve ove moći da bez zapreka ostvare svoje objekte.

Čovjek ima samo jedan život. Ako on mora umrijeti onda ga čovjek zapravo i nema. Život je osnovna pretpostavka svega drugoga u čovjeku i zato je on i najviša vrednota čovjeka. Čovjek ga ima samo ako je taj život vječan. Sve što taj život ugrožava ili uništava jest čovjekovo ropstvo. Zato je istinsko i temeljno čovjekovo oslobođenje samo ono koje vodi oslobađanju života naprosto. Sva druga oslobađanja su samo relativna. Čovjek je temeljno slobodan samo ako može ostvariti svoj život.

Čovjek je međutim biće koje je darovano. Njegov bitak je primljeni bitak. Čovjek je u sebi torzo, fragment. Svoj život, svoju opstojnost zahvaljuje drugome. Ispunjenje svog bića može dobiti samo primanjem. U svojoj slobodi on je glad za beskonačnim i apsolutnim. Jedino mu otuda može doći život i sloboda. Njegova je sloboda dakle određena Bogom. On je tako to slobodniji što je sposobniji čuti i poslušati Boga. Štogod mu se stavi na put kao zapreka slušanju i prihvaćanju to ga zarobljuje. Vezan uz apsolutnu slobodu može on biti potpuno slobodan. Čovjek kao primljeno biće ostvaruje svoju slobodu kao odgovor. On opstoji ukoliko sluša. Zato je njegova sloboda u tome da bude na raspoloženju Bogu, a ne da njime raspolaže. On mora biti oslobođen svih autoriteta i zemaljskih gospodara, pa čak i samog sebe da bi bio slobodan za prihvaćanje života. Pravi oblici slobode i ljudskosti su zato nenasilje, nemoć, skromnost, jednostavnost, sposobnost za kritiku i slušanje. Aktivno oslobađanje čovjeka uvijek vodi toj slobodi. Sloboda je tako ljudskost koja je oslobođena za ljubav.

Ljubav je težnja bića za dobrim. Ljubav ide za tim ne samo da posjeduje to dobro nego da se s njim sjedini. To je doživljaj sebe u drugoj osobi, osjećaj da mi je drugi sudbina, da sam bez drugoga okrnjen, nedovršen. Budući da je ljubav osjećaj da je u drugom dobro osobe to je lako shvatiti da onaj koji ljubi želi dobro drugome. Ljubeci drugoga on najsnažnije ljubi sebe. Ljubav je tako težnja ka sjedinjenju s drugom osobom, u poslušnosti drugoj osobi, u prihvaćanju druge osobe. To je blaženstvo u doživljaju kako se druga osoba daruje. Čovjek je to slobodniji što je sposobniji više prihvaćati drugu osobu. To prihvaćanje nije gubljenje svoje osobnosti nego upravo njezina potvrda. To je krajnje darivanje i krajnje zadržavanje vlastite osobnosti. To su beskrajni prostori slobode. Što veća ljubav to je veća sloboda.

Ta ljubav može biti okrnjena ili ugrožena relativnim ljubavima, naime manjim ljubavima koje se postavljaju na mjesto one osobne. Tada nastupa egzistencijalan strah u kojem je osoba razdvojena između

nužnosti da bude jedno s drugim i želje da ne izgubi svoju osobnost. Čovjeku je potrebna ljubav u kojoj će moći biti nesmetano stalno s drugima i istovremeno biti samosvojan. Zato je sloboda i svaka ljubav ovisna o ostvarenju potpune ljubavi. Ljubav je pak ovisna o ostvarenju slušanja i poslušnosti.

Potpuno čovjekovo oslobođenje može biti samo u apsolutnoj ljubavi, u biću koje mu se posve dariva ali i koje ima beskrajna blaga i beskonačne prostore slobode. Čuti i poslušati to biće, dopustiti da nas stalno dariva sobom to znači savršeno ostvarivati unutarnje zakone svoga bića, to znači imati život u izobilju, to znači biti slobodan. Sloboda je tako određeni izlazak iz sebe kako bi se postalo čovjekom. Sloboda je tako mogućnost da se uvijek bude svugdje i da se istovremeno stalno bude kod sebe.

2. Prostori čovjekova ropstva

Ovo izlaganje o slobodi, ljubavi i poslušnosti ispalo je apstraktno i protivno našoj nakani izrečenoj na početku. Razlog tome je u činjenici da se sloboda, ljubav i poslušnost kako smo je razložili gotovo nigdje ne nalazi ostvarena. Ona je još zahtjev i težnja, a premalo konkretna ostvarenost. To čak i ne umanjuje činjenicu Kristova otkupljenja, pa prema tome i mogućnost konkretnog oslobođenja, jer to oslobođenje ne ovisi samo o Bogu nego i o čovjeku, kao što je konačno i istina da se ono u potpunosti može ostvariti tek u krajnoj točki eshatona. S druge strane slijedi da se stvarnost neslobode dade izraziti manje apstraktno.

Teološki priručnici se slažu s time da nas je Krist oslobodio od grijeha, smrti i zakona³.

Grieh čovjek doživljava kao određenu krivnju koja se ispriječila između njega i Boga. Čak i prije osobnog grijeha postoji nemogućnost da se dođe Bogu. Postoji dakle nemogućnost da se Boga čuje, da ga se ljubi i da se u njemu ostvare čovjekove slobode. Postoji određena nemoć da se k Bogu stigne. Postoji neprijateljstvo s Bogom, ali nije to jedino neprijateljstvo. Postoji naprosto čitav neprijateljski svijet oko čovjeka, sva priroda kao da optužuje čovjeka. Čovjek tek s naporom može svladavati prirodu, a ono što mu se čini prijateljsko traje tako tragično kratko da se čovjek osjeti prevarenim i njegov život apsurdnim. Sva priroda kao da okrivljuje čovjeka za sva zla u njoj (usp. Rim 8, 19—22). Čovjek je kriv za umiranje, za bolesti, truleži, prljavštine, za zvjerstvo u životinjskom ili biljnom svijetu, za noć, maglu i otrov, kriv je za nevjeru, ratove, za pošasti, prirodne nepogode, muku, smrt stotine tisuća ljudi svaki dan, ubijanje nevinih, postojanje siromašnih, zlih i očajnih. Kriv je jer je izvor svih zala u čovjekovu srcu.

Tragičnost te situacije je međutim bezizlazna, jer je čovjek u nemoći da svoju krivnju izbriše. Savjest traži jedno, a čovjek čini drugo. (usp. Rim 7, 14—24.). Nemoćan je da živi po savjesti i razumu. Ne samo to. Sam svijet i čovjekovo tijelo postaje snaga koja čovjeka zarobljuje. Kao što postoji neposlušnost čovjeka prema Bogu, tako postoji nepo-

³ Usp. W. KASPER, *Jesus der Christus*, str. 185—186.

slušnost prirode i svijeta prema čovjeku. Suvremeni svijet tehnike pokazuje u nizu svojih situacija tragično ropstvo čovjeka. Uvučen u igru za dobitkom i zadovoljstvom potrošačkog društva čovjek gubi radost, duševni mir i sigurnost pa čak i vjeru u Boga. Kao da je slijep čovjek postavlja svoju sigurnost u stvari umjesto u Boga. To je izabiranje idola umjesto Boga. To je osnovna frustracija čovjeka. Bog je naime vrhunsko oslobođenje čovjeka. To je sloboda ne samo od hirovitih nagona i požuda nego i od savjesti i razuma. No baš je tu čovjek najslabiji. On već teško spoznaje Boga. Onaj pak koji ga spozna teško ga čuje. Onaj opet koji ga čuje teško ga poslušna. To je ne samo neposlušnost zakonu i savjesti nego i ljubavi, Bogu. U tome je apsurd čovjekova života. Egoizam i neposlušnost su osnovne frustracije čovjeka, to je u srži istočni i svaki drugi grijeh. Time čovjek umire ne samo prvom nego i drugom smrću.

Suvremeni ateizam ima neslućeno teške posljedice za slobodu čovjeka. Ateizam je prelamanje čovjeka na pola. Stavljanje granica njegovu razumu i njegovoj volji. Čovjek je skraćen za transcendentnost. Razum mu se mora zaustaviti na imanenciji. No, to je ujedno postavljanje granica čovjekovim mogućnostima. Čovjek nema više kamo otići, on zauvijek završava ovdje. To je zatvaranje vrata pred čovjekom i njegovom slobodom. Čovjek je beznadno zatvoren samo u okvire zemlje. Njegova ljubav je postala samo zemaljska. Ako ne svijest tad podsvijest čovjekova to lomno registrira. Odražava se to u grčevitom traženju novih ljubavi. Otuda raspojasavanje erosa i seksa u čovjeku potpomognuti drogom. Otuda također rastavljanje brakova iz kojih izlaze djeca teško emotivno i psihički oštećena koja se najčešće pretvaraju u besprizorne ili prelaze u podzemlje razbojstava i terorizma. Ta djeca naime nemaju doma, oslonca, sigurnosti u obitelji niti u društvu i njihovo opasno vladanje samo je grubo protest protiv ateizma oko sebe. Slično je to kao u suvremenim problemima izbjeglica. Ceste smjene režima u raznim zemljama nagomilavaju broj izbjeglica. Njima je zatvoren put u dom. Oni kao da vise u zraku. Osjećaju da u tuđini nikad ne mogu doći do slobode. Oni zato često moraju postajati teroristi. Čovjek ne može bez doma, bez slobode. Time što ateizam zatvara put u čovjekov osnovni dom i do osnovne slobode, do Boga, u čovjekovoj psihi započinje proces prihvaćanja relativnih sloboda ili pak određenih protesta.

Ateizam međutim nije tako jednoznačan. Postoji teoretski ateizam koji pokušava donijeti razloge protiv postojanja transcendentnog Boga, no on je na prilično krhkim nogama⁴. Postoji međutim praktični ateizam, koji izravno ne niječe niti tvrdi Boga, nego ga jednostavno ignorira, praktično se vlada kao da ga nema. Ovaj se ateizam u većini slučajeva pretvara u određenu religiju, u klanjanje zemaljskim bogovima, bilo da se radi o zemaljskim gospodarima ili o stvarima. On postaje idololatrija i stoga ropstvo čovjeka. Dok smo dosada među ateistima registrirali »anonimne kršćane« trebalo bi sada uočiti među njima »religiozne ateiste«. To više nije prijelaz iz kršćanstva na ateizam nego na poganstvo. Bogovi su tu novac, karijera, zadovoljstvo, užitak, standard, moć, slava, vlast, rasa, nacija, ideja, znanost itd.

⁴ Usp. Nauka i teologija u XX veku. Kritika teoloških koncepcija nauke. Prijevod s ruskog. Gradina 1973.

No ne samo u svijetu nego i unutar Crkve postoji određena vrsta ateizma. Tu se ponajprije može uočiti kod mnogih praktični ateizam, kad se riječju ili prisustvovanjem obredima priznaje Boga, ali ga se u životu, privatnom ili javnom, niječe. Nalazimo ga u svim slojevima Crkve. To je situacija vjernika kod kojega su posao, mjesto, karijera i trka za svagdašnjim kruhom prignječili svijest o Bogu a k tome stvorili još i prostor za sumnje u Boga i korisnost cjelovite vjere. No daleko je uočljiviji i opasniji ateizam koji je nastao u neobraćenom srcu, u savjesti koja je trajno prekrivena teškim neokajanim krivnjama i koja je stalno u neprijateljstvu s Bogom. To je teško ropstvo savjesti, to je dubok, često samo podsvjestan i potmul osjećaj straha pred Bogom i ljudima, stanje bijega od Boga, situacija u kojoj je zatvoren put u slobodu i vedrinu djeteta Božjega. To je ropska zatvorenost u sebe kao u tvrđavu sa stotinama neprobojnih zidova. Zemaljska idololatrija zarobila je čovjeka i on kao da ne može iz te zamke. Dosad smo mnogo govorili o »nereligioznom kršćanstvu«, potrebno je sad više govoriti o »religioznom nekršćanstvu«.

Postoji i druga vrsta ateizma unutar Crkve. To je određena nevjera koja se očituje u praktičnom ili teoretskom necjelovitom priznavanju i ispovijedanju kršćanske vjere. Kako pokazuju ankete postoji širok sloj vjernika koji jednostavno skraćuju na polovicu svoj credo, koji neke kršćanske istine jednostavno ne vjeruju, ne smatraju istinitima. No i među onim učenijim, odgovornim i »vjernijim« vjernicima u Crkvi jednostavno se odbacuju neke istine. Razlog je ili nevjerodostojnost, ili kriva shvaćenost ili pak vlastita mudrost koja ne može ili ne želi slijepo povjerovati Isusu Kristu. Tako se čak Kristove kategoričke riječi ublažuju ili prelaze, pokušava drugačije tumačiti i prevesti s božanskog samo na ljudsku vjerodostojnost. Zbog takvog raspolovljenog kršćanstva imamo situaciju danas da se u mnoštvu naših crkava gotovo ništa ne događa. S druge strane nikad ne dolazi na vidjelo praktična, konkretna, vidljiva i revolucionarno nova stvarnost vjere. Danas tako nije problem u Crkvi »credere Deum« (vjerovati Boga), niti »credere in Deum« (vjerovati u Boga), nego »credere Deo« (vjerovati Bogu), odnosno vjerovati potpuno, cjelovito i čvrsto Isusu Kristu i njegovoj konkretnoj riječi u Evanđelju. Možda je jedan od razloga takvih nesloboda i to što prenaglašavamo Kristovo božanstvo a zaboravljamo danas njegovo čovječstvo i konkretnost njegovih zahtjeva. Crkvi danas treba čovječstvo Isusa Krista, naglasiti stvarnost Isusa iz Nazareta.

Kako vidimo oba ateizma unutar Crkve i u svijetu znače držanje čovjeka u ropstvu. Svjetovni ateizam time što zatvara vrata neba i put k apsolutnom Bogu, određeni crkveni ateizam pak time što ne otvara tih vrata nego ih drži zatvorenima.

Grijev je dakle najdublja frustracija čovjeka. No svi su ljudi upali u grijeh (usp. Ps. 50). Postoji određena solidarnost u grijehu, što znači sudjelovanje svih članova na sudbini jednoga. Ta solidarnost je vertikalna, jer proizlazi od jednoga, od Adama, na sve njegove potomke. Ona je u neku ruku i horizontalna, a to znači da ne samo u početku nego i danas svaki grijeh jednog člana čovječanstva ima odraza na sve druge članove. Ta solidarnost je recipročna u tom smislu da svaki član čovječanstva trpi od grijeha drugih, no i tako da svaki član opterećuje

druge svojim grijehom. Ta pak solidarnost nije samo u grijehu nego i u kazni. Svi su ljudi međutim vezani istom sudbinom. Prema tome osloboditi ih može samo netko tko je izvan tog čvrstog lanca krivnje i kazne.

Ta solidarnost u grijehu nije samo naravna, tj. ne prenosi se samo rođenjem, nego u njoj postoji neka »misteriozna« odredba Božja, koja nije do kraja objašnjiva ni biblijski ni teološki⁵. To je realna i efektivna povezanost s Adamom i među ljudima. Sv. Pavao govori o uključenju cijelog čovječanstva u grijeh (usp. Rim 5,12) i o tome da svi »u Adamu umiru« (usp. 1 Kor 15,22).

Grieh je ujedno protivljenje volji Božjoj, koja je htjela sve u Kristu stvoriti i dovršiti. Grieh je tako otuđenje od spasiteljske volje Božje, što vodi otuđenju čovjeka samome sebi. Otuda razdor između duha i tijela, spoznaje i htijenja, otuda krizne situacije koje se odražavaju u bolestima i smrti. Otuda razdor među ljudima izražen u mržnji, laži, svađi, nepravdi, u ropskim odnosima ovisnosti, u nesposobnosti kontakta s drugima, nestanku razumijevanja i razgovora.

Posljedica grijeha je smrt. Ona je plaća za grijeh (usp. Rim 6, 23 i 5,12—21). Čovjek koji čini grijeh zaista želi život. No on to traži tamo gdje nema života, gdje je život nemoćan i prolazan. Smrt je tako normalan slijed grijeha, a ne neka od Boga dosuđena kazna (usp. Rim 8,13, Gal 6,8). Smrt ujedno nije samo neki zadnji trenutak života, nego je moć i vlast nad čovjekom i svijetom. Kao što ni grijeh nije samo neka etičko-moralna kategorija nego snaga i vlast koja zarobljava čovjeka. Smrt je zadnji vid bespuća i života bez budućnosti. Kršćanska sloboda mora stoga biti sloboda od smrti (usp. Rim 6,5—9; 1 Kor 15,20—22). Ta sloboda od smrti znači nadmoćnost života i sposobnost čovjeka da se bez straha i briga angažira.

Kršćanska sloboda je ograničena zakonom. Zakon je po sebi pravedan i dobar (usp. Rim 7, 12), on konkretizira volju Božju. No, on je i povod za prekršaj (usp. Rim 7,8) i na određeni način ograničava volju Božju i promašuje je u njenoj radikalnosti. Tako može zakon postati sredstvo neposlušnosti i voditi do zakonskog vršenja koje zarobljava. No sloboda od zakona ne znači samovolju, jer je samovolja opet vezanost na vlastiti ja i svoje interese i zato ropstvo. Sloboda od zakona ostvaruje se u ljubavi (usp. Gal 5,3). Ljubav je stvarnost koja je u Kristovu uskrsnuću došla do pobjede i koja onima koji joj se predaju daje slobodu. Zakon može posebno pokušati skratiti Evandjelje na taj način što će crkvenim ljudima sugerirati da se rješenja raznih kriza vjere i Crkve dadu riješiti organizacijom i pravnim normama i tako onemogućiti djelo Duha Svetoga.

3. Kristova ljubav i poslušnost kao oslobođenje

Dosadašnje izlaganje je iznijelo na vidjelo da u čovjeku postoje temeljne težnje ka slobodi, koja je pretpostavka svakoj drugoj slobodi. Ta sloboda je pitanje čovjeka naprosto, pitanje njegova života ili i

⁵ Usp. P. DACQUINO, *Peccato originale e reddezione secondo la Bibbia*. La nostra misteriosa solidarietà con il primo e il secondo Adamo. Torino 1970, str. 100 sl. Također P. GALTIER, *Les deux Adam*. Pariz 1947, str. 67.

smrti, pitanje njegova svijeta i zemlje kao i pitanje njegova neba. Ta sloboda je istovremeno strašno apstraktna no u isto vrijeme i grubo konkretna.

Vidjeli smo ujedno da je ta sloboda, pa prema tome i život čovjeka, onemogućena grijehom, smrću i ostalim čovjekovim ropstvima. To ropstvo se odražava na čitavom svemiru. Čovjek je sebičan i neposlušan, on ne može ljubiti i ne može čuti ni poslušati. On robuje. Treba ga iz temelja osloboditi.

Isus Krist je novi početak čovječanstva. On je probio na jednom mjestu ropsku situaciju čovjeka, raskinuo je ropski lanac ljudske nemoći da svijet i sebe učini boljim. On je tako donio slobodu, no slobodu u objektivnom smislu, kako to naziva skolastička teologija, otkupljenje objektivno uzeto, to jest postojanje spasa i prije nego ga ljudi primijene na sebe. Čovjek sad ima mogućnost da se odluči na slobodu. Svijet se dakle nije sad čudesno promijenio, nego ima mogućnost te promjene. Isus je novi Adam (usp. Rim 5,12—21). S njim je nastupilo novo stvaranje. Njegovim stupanjem u svijet sve je dobilo novu kvalitetu i novu mogućnost. Čovjek ima izlaz k slobodi. To je novi *kairòs*. Čovjekova bit nije više određena biti prvog Adama nego biti Isusa Krista. Ne radi se pri tome samo o nekom unutarnjem i egzistencijalnom otkupljenju, kao i nekom samo nadnaravnom. Čitav čovjek sa svojim tijelom i dušom, čitav svijet je u svojoj materijalnoj i duhovnoj koncepciji i stvarnosti oslobođen. Nije to oslobođenje od tijela i svijeta nego u tijelu i svijetu od grijeha i smrti. Krist donosi novi identitet i integritet čovjeku. Čovjek odsada zna odakle je i kamo ide, zna svoje mogućnosti, zna kome može i smije do kraja vjerovati, zna da, ako hoće, više ne može promašiti život. Ne postoje više beznadne situacije za čovjeka. To pak nije povratak onom prvotnom stanju, onom iskonskom, nego put naprijed k novom čovječanstvu.

Novi zavjet nam kaže da nam je tu slobodu Isus Krist donio svojom ljubavlju i poslušnosti.

Prva riječ koju Isus izgovara u Lukinom Evanđelju jest riječ poslušnosti: »Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca mojega.« (Lk 2,49). Posljednja riječ koju on izgovara pred svoju smrt u istom Evanđelju je jednako riječ poslušnosti: »Oče, u ruke Tvoje predajem duh svoj.« (Lk 23,46). Prema svjedočanstvu svih Evanđelista Isus provodi uvijek cijelu noć u molitvi pred velikim odlukama, on razgovara s Ocem i od njega očekuje odredbe. Posebno dojmljivo opisuju evanđelisti njegovu borbu s Očevom voljom u Getsemaniju: »Abba! Oče! Tebi je sve moguće! Otkloni čašu ovu od mene! Ali, ne što ja hoću nego što hoćeš ti!« (Mk 14,36).

Sv. Pavao vidi čitav Isusov put pod vidom poslušnosti. »Ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu.« (Fil 2,8). On je protivnost neposlušnosti prvog Adama. Po poslušnosti je opravdao čovjeka. »Dosta, kao što neposluhom jednoga čovjeka mnogi postadoše grešnici, tako će i posluhom jednoga mnogi postati pravednici.« (Rim 5,19). U poslanici Hebrejima ponavlja se ta ista tema: »On je u dane svoga zemaljskog života sa silnim vapajem i suzama prikazivao molitve i prošnje onome koji ga je mogao spasiti od smrti. I bio je uslišan zbog svoje predanosti: premda je Sin, iz onoga što je pretrpio, naviknuo

je slušati i, postigavši savršenstvo, postao svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja (Hebr 5,7—9). Prema Ivanovu evanđelju sav je Isusov život u vršenju Očeve volje. »Jelo je moje vršiti volju onoga koji me poslao i dovršiti djelo njegovo.« (Iv 4,34). Što čini Otac to čini i on (usp. Iv 5,19). On ne traži svoju volju (usp. Iv 5,30). Čitava njegova egzistencija je poslušnost. »Ja i Otac jedno smo.« (Iv, 10,30). To jedinstvo je i u spoznaji: »Kao što mene poznaje Otac i ja poznajem Oca.« (Iv 10,15). No i u postojanju jednog u drugom: »Ja sam u Ocu i Otac u meni.« (Iv 14,11). Njegova se poslušnost ne odvija u prisili nego u slobodi. »Vlast imam položiti život i vlast imam opet uzeti ga.« (Iv 10,18). Ta poslušnost međutim nije neki uzorak i dobar primjer za ljudsku poslušnost niti neki najviši slučaj ljudskih mogućnosti. Ona je sasvim nova kvaliteta, eshatološka, jer je to poslušnost ne bilo koga nego jedinog Božjeg Sina. Isusova poslušnost je poslušnost osobe s dušom i tijelom, prema tome i ljudska poslušnost. Osim toga Isus nije neko sredstvo za spas u rukama Božjim nego je on osobni posrednik spasa. Spas se ne dobiva zahvaćanjem nečega što je on zaslužio, nego suobličenjem Njemu, Njegovoj poslušnosti. Čovjek jednostavno ulazi u Njega i Otac nas odsada gleda kroz njega. On je tako u biti sav za nas i sav od Oca, on je čovjek za druge. Po njegovoj poslušnosti spoznaje čovjek tko je Bog za čovjeka i tko je čovjek za Boga. Čovjek ne mora više biti fragment, on može postati nov i potpuno slobodan. Isus se prvi otvorio kraljevstvu Božjem, postao otvoren za prihvaćanje Božjeg bitka.

Ta sloboda izražena poslušnošću je baš vjera. Vjera naime nije toliko držanje za istinu nečega, a niti samo povjerenje. Vjera je ono što izražava starozavjetna riječ »aman«, a što se u našim molitvama zadržalo kao »amen«. To znači reći Bogu amen, učvrstiti se, utemeljiti se u Bogu. Dopustiti da Bog bude Bog, priznati ga kao temelj i smisao života. Čovjek je u vjeri oslobođen od nesigurnosti, besciljnosti i besadržajnosti vlastitog bića.

Isus nas je otkupio svojom ljubavlju. Bog je Ljubav i zato se k njemu ne može drugačije doći nego ljubeći. Ljubiti znači težiti za sjedinjenjem ljubljene osobe. Budući da je čovjekov bitak sav u primanju, on ne može drugačije živjeti nego da ljubi, da se sjedini s Bogom. Čovjekova je sloboda u ljubavi. Adam je međutim čovječanstvo otisnuo u egoizam i nemoć za ljubav. Taj lanac egoizma prekinuo je Isus Krist.

Isus je s obzirom na Boga sav u primanju, s obzirom na čovjeka pak sav u davanju. On je u biti posrednik, on prima i predaje, on je tako u biti čovjek za druge. »Krist je umro za naše grijeh« kaže sv. Pavao (1 Kor 1,3). Isto izražava euharistija: »Ovo je tijelo moje za vas.« (1 Kor 11,24). Kod Marka pak: »Ovo je krv moja, . . . koja se za mnoge proljeva.« (Mk 14,24). I dalje: »Sin čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj dađe kao otkupninu za mnoge.« (Mk 10,45). Sv. Pavao naglašava: »Krist je za sve umro, da oni koji žive, ne žive više sebi, nego onomu koji je za njih umro i uskrsnuo.« (2 Kor 5,15). Kristova ljubav nas je oslobodila za Boga i za druge. Mi smo jednostavno postali djeca Božja (usp. 1 Iv 3,1). I to zato jer ljubimo. Na nama je samo da ostanemo u njemu. Da umremo njegovom smrću. On je međutim šutio poslušno i s ljubavlju dok su oko njega i nad

njime bjesnile sile zla. No, on im nije odgovarao i u vrtlog svoje smrti Krist je tako povukao sve sile zla. On je novi početak. Njegova smrt je smrt smrti. Tkogod ljubi taj živi i taj je slobodan. Tko ne ljubi taj je u smrti (usp. 3, 14—16). Ljubav je u tome da je Krist za nas položio život (usp. 1 Iv 3,16).

Krist nas je oslobodio od grijeha, smrti i zakona. On nas je oslobodio tako da »slobodu od«. No on nas je oslobodio i za »slobodu za«, a to je za poslušnost i ljubav. Na ljudima je da se suobličie njegovoj osobi. Oni su slobodni njegovom slobodom.

Isus je Riječ Božja od vijeka izgovorena o samome sebi (usp. Iv 1,1sl.). On je slika nevidljivoga Boga (usp. Kol 1,15). Isus ima sve što ima i Otac, no on ima kao onaj koji sve od Oca prima. Njegova je bit u tome, odnosno bit njegove osobnosti, da sve prima i očekuje od Oca. On je sav u stavu primanja. On je poslušnost u svojoj osobnosti. U tome je njegovo sinovstvo. Ako se on predaje za nas onda nam on daruje i sinovstvo, jer je to ono što on ima. Ako se vjernik mora suobličiti njemu (usp. PO 57) to onda znači da se suobličuje njegovom istom sinovstvu. Tako smo slika njegova sinovstva, tako smo dionici božanske naravi (usp. 2 Petr 1,4). Mi smo po njemu zaista djeca Božja. Slobodni smo, otkupljeni njegovom krvlju i postavljeni za djecu u njegovoj kući. Ušli smo u obitelj Božju. Veće slobode od te za vjernika ne može ni biti.

Ako smo po Kristu postali djeca Božja, onda smo i sudionici ljubavi koju ima Sin prema Ocu. A ljubav Oca i Sina jest Duh Sveti. Time što je Isus kao čovjek zbog nas bio poslušan do smrti i ljubio nas do zadnjega time nam je omogućio darivanje božanske ljubavi, Duha Svetoga. Ne samo da mi možemo ljubiti nego je u nama osobna ljubav Božja. Ne samo da nas Krist čini sposobnima da budemo poslušni nego je on u nama kao osobna poslušnost. Ljubav i poslušnost dobili smo po tome što je Isus kao čovjek bio poslušan i ljubio do kraja. Njegovim utjelovljenjem je sve počelo, no njegovom smrću je poslušnost i ljubav došla do krajnjih konsekvencija. Njegovo je uskrsnuće pak znak da ga je Otac takvoga prihvatio, da je u njemu prihvatio čovječanstvo. Otada su čovječanstvu otvorena širom vrata u život, bez ograničenja, bez strahova, bez skraćivanja čovjeka za njegove mogućnosti i težnje. Sav je čovjek otkupljen i sav ulazi u život. Nema više granica neba i zemlje, sve je ista domovina, sve postaje novo nebo i nova zemlja (usp. Otkr. 21,1). Ulazak u taj život je novo rođenje (usp. Iv 3,5).

Sve ovo ostaje samo govor, ako ne siđe u praksu i život. Ovdje međutim predstoji druga zamka, a ta je da pomislimo da je događanje oslobađanja po Kristu naše djelo i rezultat naših duhovno-pastoralnih napora. Provođenje u praksu Kristove slobode jest zadatak Duha Svetoga. Duh Sveti je prvi dar Isusa od Oca poslan da u svijetu Kristovo djelo dovrši (usp. IV euh. molitva). Apostoli moraju čekati dok se ne obuku u Silu ozgor, tek tada će biti sposobni propovijedati obraćenje i otpuštenje grijeha (usp. Lk 24,47—48). Duh Sveti će ih poučavati o svemu i uvoditi ih u svu istinu (usp. Iv 14,16). Pogotovo je važno, da će Branitelj Duh Sveti svjedočiti za njega kao i oni (usp. Iv 15,26—27). Duh Sveti će naviještati ono što dolazi; on će dokazati svijetu da je u bludnji (usp. Iv 16,7—14).

Isus jednostavno moli da ljubav kojom je njega ljubio Otac bude u apostolima i on sam u njima (usp. Iv 17,26).

To djelovanje Duha u njima i onima kojima budu naviještali i povjeruju bit će vidljivo, znakovito: »A ovi će znakovi pratiti one koji uzvjeruju: u Ime će moje izganjati zloduhe, novim će jezicima govoriti, popiju li što smrtonosno neće im nauditi, na bolesne će polagati ruke i bit će im dobro.« (Mk 16,17—18). Oni su doista propovijedali i Gospodin je utvrđivao Riječ popratnim znakovima (usp. Mk 16,20). Taj Duh će ostati s njima zauvijek. Važno je uvidjeti da njihovo propovijedanje nije bilo uspješno sve dok Duh Sveti nije počeo vidljivo u njima djelovati. Oni su primili Duha Svetoga već i prije Duhova, već kod Posljednje večere ili iza uskrsnuća kad su primili vlast opraštati grijeha (usp. Iv 20, 22—23). No, vidljivo djelovanje je na dan Duhova. Citava Djela apostolska su ispunjena takvim djelovanjem Duha Svetoga. Sv. Pavao jednostavno naglašava da je uspijevao onda kad je dolazio svojom slabom ljudskom riječju, mucajući, ali zato snagom Duha (1 Sol 1,5—7). Ali ne samo propovjednici nego su snagom tog Duha bili oboruzani i svi koji su povjerovali. No to djelovanje nije bilo samo naizvan znakovito, nego je veličina znakovitosti bila u nutarnjoj preobrazbi čovjeka, u sigurnosti kojom su vjerovati i bili sposobni dalje svjedočiti istu Riječ, u silnoj radosti, miru i ljubavi prema Bogu i ljudima. Obraćanje se nije događalo samo s čovjekove strane nego je Bog potvrđivao to obraćenje baš tim nutarnjim i vanjskim znakovima. Oni su doživljavali da im je grijeh oprostjen, da im se molitva uslišava, da je Bog u njima, da su slobodni. Na njihov ljudski pristanak uz Riječ Isusa Krista Bog je potvrdio svoj pristanak djelovanjem Duha, koji je dijelio svoje darove, svoje službe i svoja djelovanja. U tome je ta doživljena sloboda vjere u Isusa Krista.

Zbog pomanjkanja te doživljene znakovitosti Crkva je danas u nemoći da o slobodi govori uvjerljivo, teologija je jednako nemoćna da riješi ljudske i pastoralne probleme. Duh Sveti je danas sve manje nepoznat u Crkvi, ali zato sve teže prihvaćen. Kako Kristov križ tako i njegovo djelovanje popraćeno je sablazni, i mudri ovoga svijeta to ne mogu prihvatiti. Bez prihvaćanja međutim njega danas ne možemo naprijed više ni koraka. Toga smo svi svjesni. No, tu prestaje teologija i govor a počinje molitva puna vjere i odgovornih djela.